

Celestin Tomić

ISUS KRIST — SLIKA BOGA NEVIDLJIVOGA

Zvuči nam kao neko proturječje »slika« »nevidljivoga« (Kol 1, 15). Kako netko može biti slika, lik, odraz, znak nevidljivoga? Potrebno je malo produbiti pojam »slika« da bismo shvatili dubinu i veličinu kršćanske istine o Kristu koji je »slika Boga nevidljivoga«.

I. Slika i sličnost

Slika — eikon

Slika (hebr. selem, grč. eikon) označuje nešto sliveno, neki lik, re-ljef, kip. Ali »slika« nije samo predodžba o nekom predmetu nego je i vi-dljivo očitovanje biti stvari koju predstavlja, sama stvarnost koju upri-sutnjuje, istinita stvarnost same biti koju naznačuje. Tako je u grčkoj fi-lozofskoj misli svijet — kozmos — slika nevidljivoga svijeta ideja (Pla-ton). Helios je »slika« Boga (Plutarh). U misli grčkih mudraca svijet je prva slika Boga, a čovjek drugotna.

Odatle i važnost i značenje što su dani likovima bogova u grčkoj i drugim poganskim religijama. U kipovima i slikama nekako je prisutna sama bit božanstva. Službenici kulta nastojali su to prikazati skrivenim mehanizmima pa su se kipovi kretali, govorili, slušali.¹ Slično tome, i sli-ke i kipovi vladara postaju predmet kulta u Egiptu i u Mezopotamiji, pa se i kraljevi smatraju objavom Boga.²

¹ O. WEINREICH, »Antike Heilungswunder, u *RVV/VIII*, 1 (1909) 140 ss.

² Vidi: H. D. PREUSS, »demut«, u *ThWNT*, 273—277; G. V. RAD, »Die Gottese-benbildlichkeit im A. T.«, u *ThWNT*, Stuttgart 1935., 387—390; H. KLEINKNECHT, »Der griechische Sprachgebrauch von eikon«, u *ThWNT*, 387—387; kao i bogati materijal pod riječju »eikon« u navedenom rječniku, 378—396; G. BARBAGLIO, »Imagine«, u *Dizionario Teologico interdisciplinare*, Marietti, II, 270—279. J. B. FREY, »Images«, u *Dictionnaire de la Bible*, Suppl., IV., 199—232. C. TOMIĆ *Pravovijest spasenja*, Zagreb 1986², 76—79.

Shvatljiva nam je stoga zabrana pravljenja slika u Starome zavjetu. Ta je zabrana nešto konstitutivno, bitno i jedinstveno u religiji. Premda povijesno znamo da je Izrael bio sklon idolatrijskome kultu (zlatno tele, kipovi Aštarte, Ašere), ipak u Bibliji ne nalazimo da bi zabrana pravljenja slika bila postupno uvedena, i da bi slike ili predodžbe Jahve u obliku nekoga kipa ili znaka postupno nestajale. Ta zabrana prožima cijelu Bibliju od početka do kraja. To je u skladu s Bogom »ljubomornim«, koji ne trpi druge bogove uz se. Ta zabrana zahvaća svekoliko kulturni život, njegovo pjesništvo, književnost, život vjernika. U Hramu je njegova prisutnost samo u znaku Kovčega, oblaka, a Jahve ostaje Bog skriveni. »Jahve odluči pribivati u tmastu oblaku« (1 Kr 8, 12). Ta zabrana pravljenja slika ne izražava samo vjeru u Jahvinu duhovnost, u njegovu transcendentnost, svetost nego u to da je Jahve stvarnost koja nadilazi čovjekovu spoznajnu moći, otima se svakoj predodžbi koju čovjek može zamisliti o Bogu.³

Sličnost

Bog odluči stvoriti čovjeka »na svoju sliku, sebi slična« (Post 1, 27). Sličnost (hebr. demut, grč. omoiiosis) znači dvije stvari koje nisu među sobom jednake učiniti sličnima, jednakima. »Slika« pretpostavlja uzorak, model, original koji otiskuje, predodžuje, uprisutnjuje, dok »sličnost« upućuje na sličnost koja se ne ovjerovljuje, može biti sasvim slučajna.

Čovjek je stvoren »na sliku Božju«, označuje da je u čovjeku prisutan Bog. Tamo gdje je čovjek prisutan je i Bog. Više nego njegovu vanjštinu i narav označuje čovjekov zadatak u svijetu. Adam je odsjev Boga i gospodar nad Božjim stvorenjima. Nastavlja i uprisutnjuje Božje djelovanje u povijesti. Zato što je Božji partner, bitno pokazuje odnos prema Bogu i odnos prema svijetu i čovjeku kao onaj koji je za druge, kako nam se objavljuje i Bog. Stoga je čovjek ljubimac Božji (Rabi Akiba). Tko prezire čovjeka prezire onoga kojega je Bog stvorio na svoju sliku (Rabi Tanhuma). Ni grijeh nije uništio tu »sliku« Božju u čovjeku; ona je tek malo zasjenjena. Ni među šest stvari što ih je čovjek grijehom izgubio i koje će mu biti vraćene ne spominje se »slika Božja« koju on čuva i nakon grijeha, iako je zamračena i oštećena.⁴

³ Zabrana slika Boga i čovjeka u židovstvu se strogo održava. Ona propisuje razaranje idola, propisuje da se u kult ne unosi lik, da se ne pravi čovjekov lik a dijelom i drugih živih bića. Zodijski i zvijezde na hramskome zastoru samo su simboli. Jednako se vidi u žrtvi Abrahama »ruka Božja« u nekim kasnijim sinagogama (Bet Alfa, Dura). Dopušta se slikanje životinja i drugih predmeta, osim čovjekova lika. U židovskim katakombama u Rimu u Villa Torlonia prikazan je raj, ali bez čovjeka. Rijetke su iznimke. Od životinja kao ukrasi i simboli pojavljuje se orao i zmija. Često susrećemo kultne predmete: svitak Pisma, Kovčeg, svijećnjak sa sedam krakova, lulab (svezak grančica), etrog (naranča, limun), šofer (rog ovnujski), nož za obred obrezanja. Vidi G. V. RAD »Das Bilderverbot im A. T.«, u *ThWNT*, 378–380.

⁴ Rabinska se teologija manje zanima za »sličnost« čovjeka i Boga. Njihov egzegetski problem nije kao kod Filona povezati Post 1, 26 s 2, 7, već ih zanima plural: »načinimo«, i tumače da se tu Bog savjetuje sa svojim srecem, ili s anđeli-

Sličnost je nešto što se može postići, jednakost za kojom treba težiti. Tako Platon kaže: slični bogu postajemo koliko je moguće ako smo sve pravedniji i pobožniji.⁵

Stari Oci, posebno grčki, te dvije riječi — sliku i sličnost — shvaćaju kao različite izričaje, iako su one često sinonimi. Grgur Nisejski toj razlici posvećuje cijeli jedan spis i pokazuje stvarnu različnost između tih dvaju izričaja. Za aleksandrijske teologe slika — eikon — jest ono što je čovjek u svojoj biti, kako je stvoren. svima je to zajedničko i čovjek to ne gubi ni nakon grijeha (Post 9, 6). Sličnost — omoiosis — nešto je za što je čovjek stvoren i mora se truditi da to postigne. Prema tome, »slika« bi bila osoba, čovjekova ontološka vrijednost, ono što je u svojoj biti; sličnost bi bila sličnost, njegova etička vrijednost, ono što mora postati. Postati sličan Bogu što je više moguće.⁶ Kako to postići? Samo u Kristu. Čovjek je stvoren na »sliku« Božju i ta je slika Krist koji je samo »slika Božja«.

II. Krist — slika Očeva

Isus je Krist osoba, povijesna osoba, nama sličan u svemu osim u grijehu. Ali on nije samo čovjek, on je Čovjek-Adam. Prvi Čovjek-Adam samo je »pralik onoga koji ima doći« (Rim 5, 14). Krist je posljednji Adam«, »s neba«, nebeski. »Prvi čovjek, Adam, postade živa duša, posljednji Adam — duh životvorni. Ali ne bi najprije duhovno, nego naravno, pa onda duhovno. Prvi je čovjek od zemlje, zemljan; drugi čovjek — s neba« (1 Kor 15, 45—47). Pavao ovdje pružima teološko razmišljanje koje susrećemo kod Filona, da je čovjek stvoren »na sliku Božju« (Post 1, 27) i da je iz zemlje, satkan i da je Božjim dahom postao »živa duša« (2, 7). Za Filona je Logos posljednji, drugi, nebeski Adam (Post 1, 27), za Pavla je Krist. No za Pavla nije to puka teološka spekulacija. To je stvarnost. Krist nam je želi ostvariti. Pavlu je više do toga da otkrije što je Krist za nas nego što je on u sebi. On je savršena slika Boga, jedini i istiniti vladar svijeta, nebeski čovjek.⁷

Apostol to još jasnije izriče kad kaže da je Krist najsavršeniya »slika Oca« (2 Kor 4, 4), »slika Boga nevidljivoga« (Kol 1, 15), »sin ljubavi svoje« (1, 13). Slika je samo drugi način istine da je Krist Sin Božji. Zato će Ivan reći: »Boga (Oca) nitko nikada ne vidje: Jednorodenać — Bog — koji je u krilu Očevu, on nam ga obznani« (Iv 1, 18). Zato: »Tko je vidio mene, vidio je Oca« (Iv 14, 9). On je objava i autentični predstavnik nevidljiva Boga. On je »Prvorodenać« (Kol 1, 16) prije svakoga stvorenja, ima prvenstvo dostojanstva, ugleda i povlastica prema svijetu. On je »prvina« (1 Kor 15, 45), prvina prinošenoga klasja koje naviješta novo stvaranje, no-

ma, ili s Torom, ili s nebom i zemljom... o tome se raspravlja ne samo unutar rabinskih krugova već i u raspravama s nežidovima (s kršćanima, s Justinom; *Dial* 1, 62). Čini se da su Židovi namjerno otklanjali egzegetske probleme o kojima raspravljaju kršćani u potvrdu svoje vjere. Vidi G. KITTEL, »Die Gottesebenbildlichkeit im A. T., u *ThWNT.*, 391—393.

⁵ PLATON *Theat.* 176 b; J. SCHNEIDER, »omoiosis«, u *ThWNT.*, 190—191.

⁶ Na istome mj.

⁷ Vidi: G. KITTEL, »Der übertragene Gebrauch von 'Bild' im N. T., u *ThWNT.*, 393—396.

vu zemlju, obnovljenu. On je »duh životvorni« (15, 45): posjeduje sve životne snage novoga života koje prenosi drugima.

Već je Isus iz Nazareta, Isus povijesni, savršena slika Božja, novi čovjek, novo stvorenje. U svojoj osobi i navještaju uprisutnjuje Božje kraljevstvo (Mt 4, 17); izgon zlih duhova i liječenja znak su gospodstva Božjega, otkrivaju Očeva djela u Kristu (Lk 11, 20), opraštanje grijeha otkriva ga kao istinitog Boga koji pomiruje čovjeka sa sobom. Ali Isus iz Nazareta omeđen je prostorom i vremenom. Krist proslavljeni, naprotiv, nadilazi prostor i vrijeme i može svima dati »duha životvornoga«, ulijevati im novi život da budu nova stvorenja. Isus povijesni i Krist uskrsni jesu isti, i za sve vjernike ostaje nužno slijediti Isusa (Mt 10, 1.5.7–8), prihvatiti njegovu sudbinu i u ljubavi se žrtvovati za druge.

III. Čovjek u Kristu postaje »slika Božja«

Pavao suprotstavlja dvije »slike« Božje: Adama i Krista, prvog Adama i posljednjeg Adama, naravnog i zemaljskog te duhovnog i nebeskog. Čovjek grešnik nosi »sliku zemaljskog« (Adama), kao opravdan nosi »sliku nebeskog« — Krista. Prva je značajka ovozemnoga našeg postojanja, druga je onoga što dolazi (1 Kor 15, 49). To jasnije izražava u Poslanici Rimljanima: »Koje (Otac) predvidje te i predodredi da budu suobličeni slici Sina njegova« (Rim 8, 29), koju Otac ima u vidu dok stvara čovjeka na »svoju sliku«. Suobličiti se slici Sina njegova znači postati brat »Prvorođenca«. Zato i kličie apostol: »Svi mi, koji otkrivenim licem odrazujemo slavu Gospodnju, po Duhu se Gospodnjem preobražavamo u istu sliku — iz slave u slavu« (2 Kor 3, 18).

Što znači suobličiti se »slici Boga nevidljivoga« (Kol 1, 15)? Kršćenici to doživljavaju u svojem krštenju, u svojem prijatelovljenju Kristu. To znači »svući staroga čovjeka s njegovim djelima i obuču novoga, koji se obnavlja za spoznanje po slici svoga Stvoritelja« (Kol 3, 10). Krist je savršena slika Boga i vjernik u krštenju postaje mu sličan, postaje slika Božja, novi čovjek, novo stvorenje. Sličnost s Bogom i ostvarenje svojega čovještva čovjek može ostvariti samo u zajedništvu, u sjedinjenju s Kristom. I to ne po nekim apstrakcijama i mitološkim spekulacijama, već konkretno, mrtvenjem udova svojih: bludnost, nečistoću, zlu požudu, pohlepu — to idolopoklonstvo; odložiti sve: gnjev, srdžbu, opakost, hulu prostotu; ne varati jedni druge! (Kol 3, 5–8). To znači »Kristom se zaodjenuti« (Gal 3, 27), »odložiti prijašnje ponašanje, staroga čovjeka, kojega varave požude vode u propast, a obnavljati se duhom svoje pameti i obuču novoga čovjeka, po Bogu stvorena u pravednosti i svetosti istine« (Ef 4, 22–24). I ne samo naša duša nego i tijelo, uskrslo, postaje slika Spasitelja. Krist će »preobraziti naše bijedno tijelo i suobličiti ga tijelu svome slavnome« (Fil 3, 17).⁹

Isus je Krist najsavršenija slika Oca. I za nas postaje jamac i uzor sličnosti s Bogom. Svoje dostojanstvo i svoj cilj te sebe samoga čovjek

⁹ Čovjek, tijelo i duša »slika« su Božja. Hilelovi se učenici dive svojem učitelju jer on kupanje smatra dobrim činom. I opravdava: sličnost tijela s Bogom traži da se i ono njeguje. Punu sličnost imamo tek u Kristu. Vidi: C. TOMIĆ, *Prapovijest spasenja*, Zagreb 1986², 77–79; G. BARBAGLIO, »Il nuovo Testamento: l'uomo 'creatura nuova' in Cristo«, u *Crederoggi* 3 (1985) 22–33.

može ostvariti samo u zajedništvu s Kristom.

Kršćanin u krštenju tu »sliku« ostvaruje svojim pritjelovljenjem Kristu. Ta slika zasjat će u punini tek na kraju vremena, u eshatonu, ali se ona već i sada ovdje ostvaruje. Tako u Kristu i jesmo i nismo već »slika Božja«; posjed već ostvaren i onaj koji nas čeka; datost sadašnja i ona koja će zasjati u svem svojem sjaju u eshatonu.

Bog u svojoj ljubavi nadilazi sve čovjekove nade i iščekivanja. Već sada kršćanin održava njegovu sličnost svojim sjedinjenjem s Kristom po krštenju. I to je naš zalog i sigurna nada da ćemo je u punini ostvariti u eshatonu ako prihvaćamo i živimo Evandjelje u vjeri, Evandjelje slave Kristove.